

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПЕРІОДІВ

Шевчук П.В.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID: 0009-0005-4787-1510

e-mail: shevchuk.pavlo@ukr.net

Шевчук П.В. Міжнародно-правовий досвід реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів.

У статті проаналізовано міжнародно-правовий досвід реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення відповідної сфери правового регулювання в кримінальному процесі України. Висвітлено досвід Литви, Естонії, Вірменії та Туреччини в питаннях затримання та тримання під вартою під час особливих періодів. Досліджено питання забезпечення діяльності судів під час особливих періодів в Естонії, Латвії, Грузії, Туреччині, Франції та порівняно з правовим регулюванням в Україні. Висвітлено нормативно-правового регулювання Латвії, Литви та Естонії щодо деяких інших аспектів кримінального процесу в умовах особливих періодів є законодавство. Досліджено підхід Латвії щодо вибору під час воєнного стану найпростішого виду кримінального процесу, що відповідає конкретним обставинам. Вказаний підхід визначено як найбільш адаптивний до обставин особливого періоду та незабюрократизований. Проаналізовано особливості застосування запобіжних заходів щодо військовослужбовців на прикладі Казахстану, Таджикистану, Туркменістану, Молдови, Вірменії, Грузії та Ізраїлю. Зроблено висновок, що за результатами аналізу досвіду іноземних держав у питанні реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів можна сформулювати наступні пропозиції до вдосконалення відповідної сфери правового регулювання в кримінальному процесі України: переглянути тривалість термінів затримання осіб в умовах особливих періодів - за прикладом Литви, Естонії, Вірменії та Туреччини; запровадити можливість вибору найпростішого виду кримінального процесу, що відповідає конкретним обставинам - за прикладом Латвії; запровадити нові види запобіжних заходів щодо військовослужбовців для впровадження таких, що не пов'язані з позбавленням волі, мінімально обмежують права та свободи, не чинять негативного впливу на обороноздатність держави, однак здатні забезпечити виконання завдань кримінального провадження - за прикладом Казахстану, Таджикистану, Туркменістану, Молдови, Вірменії, Грузії та Ізраїлю.

Ключові слова: кримінальне провадження, заходи забезпечення, запобіжні заходи, міжнародно-правовий досвід, особливі періоди, воєнний стан, надзвичайний стан.

Shevchuk P.V. International legal experience of implementing measures to ensure criminal proceedings in special periods.

In this article we analyzed the international legal experience of implementing measures to ensure criminal proceedings in the conditions of special periods, and we formulated proposals for improving this area of legal regulation in the criminal process of Ukraine. We highlighted the experiences of Lithuania, Estonia, Armenia and Turkey regarding detention and detention during special periods. We investigated how courts provided during special periods in Estonia, Latvia, Georgia, Turkey, France and Ukraine. We have described the regulatory and legal regulation of Latvia, Lithuania and Estonia regarding some aspects of the criminal process in the conditions of special periods of legislation. We have studied the legislation of Latvia, which specifies the choice of the simplest type of criminal process during martial law. We think that corresponds to the specific circumstances of the martial law and it is also the most adaptable to the circumstances of a special period and non-bureaucratized. We analyzed

the specifics of the application of preventive measures against military personnel on the example of Kazakhstan, Tajikistan, Turkmenistan, Moldova, Armenia, Georgia, and Israel. We have concluded that, based on the results of the analysis of the experience of foreign countries in the implementation of measures to ensure criminal proceedings in special periods, it is possible to formulate such proposals for the improvement of the relevant sphere of legal regulation in the criminal process of Ukraine. We propose to review the duration of detention of persons in conditions of special periods - following the example of Lithuania, Estonia, Armenia and Turkey. We also plan to introduce the possibility of choosing the simplest type of criminal process that corresponds to specific circumstances - following the example of Latvia. We propose to introduce special types of preventive measures against military personnel who are able to ensure the performance of the tasks of criminal proceedings. Nevertheless, such measures should not be associated with deprivation of liberty, minimally limit rights and freedoms, and not have a negative impact on the state's defense capability – following the example of Kazakhstan, Tajikistan, Turkmenistan, Moldova, Armenia, Georgia and Israel.

Key words: criminal proceedings, security measures, preventive measures, international legal experience, special periods, martial law, state of emergency.

Постановка проблеми. Функціонування кримінальної юстиції України в умовах дії особливих періодів різних видів викликало значні зміни кримінального процесуального законодавства України. Однак стан нормативного регулювання заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів є фрагментарним та потребує системного вдосконалення. Розробка обґрунтованих законодавчих пропозицій потребує дослідження міжнародно-правового досвіду реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз досвіду іноземних держав у питанні реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів та формування на його основі пропозицій до вдосконалення відповідної сфери правового регулювання в кримінальному процесі України.

Стан опрацювання проблематики. Питанню реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів в контексті здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану присвячували свої праці Гловюк І.В., Фоміна Т.Г., Рогальська В.В., Черниченко І.В., Мудрецька Г.В. та інші. Однак міжнародно-правовий досвід реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів комплексно не досліджувався українськими вченими, що обумовлює актуальність даної роботи. Нормативною основою даного дослідження стало кримінальне процесуальне законодавство та профільні закони Вірменії, Грузії, Естонії, Ізраїлю, Казахстану, Латвії, Литви, Молдови, Таджикистану, Туреччини, Туркменістану, Франції.

Виклад основного матеріалу. Одним з найбільш дискусійних в науці кримінального процесу України є питання затримання та тримання під вартою під час особливих періодів (Гловюк І.В., Фоміна Т.Г., Рогальська В.В., Черниченко І.В., Мудрецька Г.В. та інші), як виняткових і найбільш суворих запобіжних заходів, пов'язаних із позбавленням особи свободи.

Цікавим є правове регулювання цього питання в Литві. Відповідно до ч. 6 ст. 25 Закону Литви «Про воєнний стан», співробітники спецслужб мають право затримувати осіб на строк не більше 48 годин, якщо вони мають інформацію про те, що їхні дії становлять загрозу національній безпеці. Щодо іноземця, затриманого на цій підставі, якщо це необхідно для прийняття рішення, визначеного правовими актами, що регулюють правовий статус іноземців, орган досудового розслідування може звернутися до місцевого районного суду за місцем перебування іноземця на території Литви з проханням затримати його більше ніж на 48 годин, але не довше, ніж це необхідно для ухвалення рішення, зазначеного в правових актах, що регулюють правовий статус іноземців [9, с. 1].

Під час дії воєнного стану військовослужбовці збройних сил Литви мають право затримувати осіб, які не виконують обов'язкових розпоряджень військовослужбовців або підозрюються у вчиненні кримінального чи адміністративного правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 13 Закону Литви «Про воєнний стан») [9, с. 1]. Водночас, особи, затримані військовослужбовцями, невідкладно, не пізніше як протягом 48 годин, передаються до компетентних органів, які здійснюють розслідування законності діяльності затриманих осіб (ч. 4 ст. 13 Закону Литви «Про воєнний стан») [9, с. 1].

Стаття 29 Закону Естонії «Про надзвичайний стан» визначає процедуру затримання підозрюваного у вчиненні злочину. Так, під час надзвичайного стану особа, підозрювана у вчиненні зло-

чину, може бути затримана без дозволу суду до складання обвинувального акту або початку переговорів про мирову процедуру, але не більше ніж на сім днів (ч. 1 ст. 29 Закону Естонії «Про надзвичайний стан»). У випадку затримання підозрюваного під час надзвичайного стану орган слідства складає відповідну постанову (*про затримання – прим. автора*), про що повідомляє прокурора протягом 48 годин; зміст такої постанови доводиться підозрюваному під розписку (ч. 2 ст. 29 Закону Естонії «Про надзвичайний стан»). Під час надзвичайного стану підозрюваний допитується протягом трьох днів з моменту затримання (ч. 3 ст. 29 Закону Естонії «Про надзвичайний стан») [7, с. 1].

Стаття 13 Закону Вірменії «Про правовий режим надзвичайного стану» [18, с. 1] визначає порядок затримання осіб. Так, особи, які порушують правила комендантської години, підлягають арешту силами, що забезпечують правовий режим надзвичайного стану, до закінчення комендантської години, а за відсутності документів, що посвідчують особу, – до встановлення їх особи, але не більше понад 48 годин за рішенням начальника органу міліції району. Затримані особи, їхні речі та транспортні засоби можуть бути піддані огляду, а також вони *можуть бути затримані до закінчення терміну дії надзвичайного стану*. Фізична особа може оскаржити рішення про арешт і затримання в судовому або адміністративному порядку [18, с. 1].

Щодо продовження строку тримання під вартою в умовах особливих періодів – варто звернути увагу на досвід Туреччини, де в 1992 році було скасовано статтю 26 Закону Туреччини «Про надзвичайний стан», яка передбачала, що при оголошенні надзвичайного стану строки тримання під вартою, передбачені статтею 128 Кримінального процесуального кодексу Туреччини, можуть бути продовжені один раз за письмовим розпорядженням прокурора або, у випадках, коли відкладення передбачає заподіяння шкоди – можуть бути продовжені суддею [10, с. 1]. Варто звернути увагу, що схожою нормою щодо можливості продовження строку тримання під вартою прокурором під час воєнного стану в 2022 році доповнено ст. 615 КПК України [1, с. 1].

Також цікавими є окремі норми Закону Туреччини «Про антитероризм» [13, с. 1] та Закону Туреччини «Про внесення змін до Закону щодо заходів, які вживаються в рамках надзвичайного стану» [11, с. 1]. Відповідно до пункту «а» ч. 1 ст. 6 Закону Туреччини «Про внесення змін до Закону щодо заходів, які вживаються в рамках надзвичайного стану» [11, с. 1] під час продовження надзвичайного стану, щодо злочинів, пов'язаних з тероризмом (*конкретні категорії та посилання на законодавчі акти визначені у цитованій статті однак нами не зазначаються – прим. автора*) строк тримання під вартою не може перевищувати семи діб з моменту арешту, не рахуючи обов'язкового строку для направлення підозрюваного до судді або суду, найближчого до місця арешту. У зв'язку зі складністю збору доказів або великою кількістю підозрюваних прокурор може видати письмове розпорядження про продовження строку тримання під вартою ще на сім днів [11, с. 1].

При цьому варто звернути увагу, що відповідно до Рішення Конституційного Суду Туреччини від 25.07.2019 у справі № Е.2018/92 [14] суд зазначив, що наведена вище норма пункту «а» ч. 1 ст. 6 Закону № 6749 зі змінами Законом № 7074 від 02.01.2018 р., що передбачає термін тримання під вартою в умовах надзвичайного стану а саме строк в сім днів і продовження цього строку ще на сім днів у разі необхідності не суперечить Конституції Туреччини [12, с. 1].

Варто зауважити, що досліджені нами норми законодавства Литви, Естонії, Вірменії та Туреччини визначають досить тривалі терміни для затримання осіб в умовах особливих періодів, порівняно з кримінальним процесуальним законодавством України, що необхідно врахувати при вдосконаленні відповідної сфери правового регулювання в кримінальному процесі України.

В контексті затримання та застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою необхідно також звернути увагу на місце тримання правопорушників, що в умовах особливих періодів може бути утруднено. Наприклад, відповідно до ст. 134 КПК Республіки Казахстан, затримані за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення утримуються в ізоляторах тимчасового тримання. Однак в умовах режиму надзвичайного стану затримані за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення можуть утримуватись у приміщеннях, пристосованих для цих цілей, що визначаються комендантом місцевості [17, с. 1]. Ця норма також є цікавою в контексті забезпечення безпеки затриманих та осіб щодо яких застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою під час особливих періодів.

Важливим елементом досліджуваного питання є забезпечення діяльності судів під час особливих періодів, адже більшість заходів забезпечення кримінального провадження застосовуються саме на підставі рішення слідчого судді або суду.

Наприклад, в Естонії під час дії надзвичайного стану Голова Верховного Суду Естонії має право змінювати територіальну підсудність розгляду кримінальних справ і справ про проступки (ст. 30 Закону Естонії «Про надзвичайний стан») [7, с. 1].

Закон Латвії «Про воєнний стан» передбачає створення під час воєнного стану військових судів, їх юрисдикцію та правове регулювання, підготовку та направлення прокурорів й адвокатів на роботу у військові суди та інше [8, с. 1].

Парламент Грузії має право змінювати встановлений законом територіальний поділ цивільних і кримінальних справ в окремих місцях у період воєнного стану (ч. 6 ст. 162 Кодексу оборони Грузії) [20, с. 1] а також під час дії надзвичайного стану (ст. 12 Закону Грузії «Про надзвичайний стан») [21, с. 1].

Відповідно до абз. 1 ст. 24 Закону Туреччини «Про надзвичайний стан», у місцях, де оголошено надзвичайний стан, справи, окрім злочинів, що підпадають під юрисдикцію судів державної безпеки та військових судів, розглядаються іншими судовими органами [10, с. 1].

В свою чергу у Франції під час війни негайно створюються військові суди (ч. 1 ст. 699 КПК Франції) [5, с. 1]. У разі оголошення облогового або надзвичайного стану в Франції можуть створюватися територіальні суди Збройних Сил на умовах, передбачених Кодексом військової юстиції Франції (ст. 700 КПК Франції) [5, с. 1].

В Україні відповідне правове регулювання вже запроваджено. У разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути змінено територіальну підсудність судових справ в порядку ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4, с. 1]. Схожа норма міститься також в ч. 3 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2, с. 1]. На нашу думку, комплексний підхід до правового регулювання відповідного питання, що використаний законодавцем у ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», коли відповідні норми визначаються, по-перше, не окремо щодо кожного з особливих періодів а загалом, по-друге, в законодавстві, що регулює відповідну сферу правового регулювання а не порядок дій під час певного особливого періоду, є правильним та може бути застосовано для подальшого реформування.

Прикладом цікавого нормативно-правового регулювання деяких інших аспектів кримінального процесу в умовах особливих періодів є законодавство Латвії, Литви та Естонії.

Відповідно до ст. 28 Закону Естонії «Про надзвичайний стан», участь захисника в провадженні у справах про злочин, вчинений в умовах надзвичайного стану, допускається при укладанні угоди про визнання винуватості або в інших випадках - після складення обвинувального акту [7, с. 1].

В статті 31 Закону Естонії «Про надзвичайний стан» також визначено особливості строків розгляду кримінальної справи. Зокрема, під час надзвичайного стану кримінальна справа призначається до розгляду протягом 10 днів з дня її надходження до суду, а вирок оголошується не пізніше наступного дня після прийняття відповідного рішення (ч. 1 ст. 31 Закону Естонії «Про надзвичайний стан») [7, с. 1].

На нашу думку, вартими уваги є положення ч. 2 ст. 10 Закону Латвії «Про воєнний стан», відповідно до якого у справах, підвідомчих військовим судам, кримінальний процес здійснюється шляхом вибору найпростішого виду кримінального процесу, що відповідає конкретним обставинам, а також шляхом вибору та виконання таких процесуальних дій, які забезпечують досягнення мети кримінального провадження максимально швидко та економічно [8, с. 1]. Вказані норми Закону Латвії «Про воєнний стан», очевидно, стосується також заходів забезпечення кримінального провадження.

Підхід Латвії щодо вибору найпростішого виду кримінального процесу, що відповідає конкретним обставинам, на нашу думку, є найбільш адаптивним до обставин особливого періоду та незабюрократизованим.

Однак необхідно врахувати, що відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [2, с. 1]. А згідно з ч. 2 ст. 31 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», введення будь-яких скорочених або прискорених форм судочинства забороняється [3, с. 1].

Також, відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону Литви «Про воєнний стан», офіцери органів кримінального розшуку, прокурор, працівники органів досудового розслідування, офіцери розвідки, якщо це необхідно для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності чи досудового розслідування, розвідувальної чи контррозвідувальної діяльності, а також військовослужбовці Збройних

Сил, якщо це необхідно для досягнення цілей воєнних дій, мають право в будь-який час доби проникати в житло особи без згоди мешканця [9, с. 1]. В контексті загальних підходів до вдосконалення кримінального провадження в умовах особливих періодів та методів реалізації окремих заходів забезпечення, зокрема затримання, вказана норма також заслуговує на нашу увагу та врахування під час наступних досліджень.

Виклики особливих періодів, зокрема воєнного стану, що також вимагають належного правового регулювання є питання застосування запобіжних заходів щодо військовослужбовців. Такий запобіжний захід як передача військовослужбовця під нагляд командування військової частини, що визначений в ст. 143 КПК Казахстану [17, с. 1] та в ст. 107 КПК Таджикистану [16, с. 1]. Аналогічним запобіжним заходом є передача під військовий нагляд, що передбачено в ст. 183 КПК Молдови [6, с. 1]. В ч. 3 ст. 147 КПК Туркменістану визначено що, до військовослужбовців може застосовуватися в якості запобіжного заходу нагляд за ними командування військових частин, в яких вони перебувають на службі [15, с. 1]. Кримінальний процесуальний кодекс Вірменії в статті 130 передбачає такий вид запобіжного заходу як військовий контроль [19, с. 1]. Всі вони за своєю суттю є подібними та в'язані з передачею військовослужбовця або військовозобов'язаного під нагляд командування військової частини, яке має забезпечити належну поведінку цієї особи та її явку за викликом до органу, який веде кримінальний процес.

Закон Ізраїлю «Про військову юстицію» містить ряд норм, що корелюються з заходами забезпечення кримінального провадження та цікаві в контексті їх застосування під час особливих періодів, а саме: медичне лікування солдата проти його волі (ст. 20а), затримання «за високим рангом» (солдат, який знає або має підстави вважати, що інший солдат, нижчий за рангом, вчинив злочин за який його може судити військовий суд, він може заарештувати цього солдата без ордеру на арешт (ч. «а» ст. 228 Закону Ізраїлю «Про військову юстицію»)) [22, с. 1].

Не менш важливим є питання проходження військової служби за призовом у разі притягнення особи до кримінальної відповідальності. Наприклад, в ч. 5 ст. 75 Кодексу оборони Грузії визначено порядок проходження військової служби за призовом у разі притягнення особи до кримінальної відповідальності, що безпосередньо пов'язане із застосування запобіжних заходів [20, с. 1].

Досвід Казахстану, Таджикистану, Туркменістану, Молдови, Вірменії, Грузії та Ізраїлю може бути враховано при вдосконаленні кримінального процесуального законодавства України в частині запровадження нових видів запобіжних заходів щодо військовослужбовців для впровадження таких, що не пов'язані з позбавленням волі, мінімально обмежують права та свободи, не чинять негативного впливу на обороноздатність держави, однак здатні забезпечити виконання завдань кримінального провадження.

Висновки. Отже, на нашу думку, за результатами аналізу досвіду іноземних держав у питанні реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів можна сформулювати наступні пропозиції до вдосконалення відповідної сфери правового регулювання в кримінальному процесі України:

- переглянути тривалість термінів затримання осіб в умовах особливих періодів - за прикладом Литви, Естонії, Вірменії та Туреччини;
- запровадження можливості вибору найпростішого виду кримінального процесу, що відповідає конкретним обставинам – за прикладом Латвії;
- запровадження нових видів запобіжних заходів щодо військовослужбовців для впровадження таких, що не пов'язані з позбавленням волі, мінімально обмежують права та свободи, не чинять негативного впливу на обороноздатність держави, однак здатні забезпечити виконання завдань кримінального провадження – за прикладом Казахстану, Таджикистану, Туркменістану, Молдови, Вірменії, Грузії та Ізраїлю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.07.2024).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 16.07.2024).

3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III (зі змін, і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 16.07.2024).
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (зі змін, і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 20.07.2024).
5. Code de procédure pénale. France. Dernière mise à jour des données de ce code: 27 juillet 2024. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_1c/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006151992/#LEGISCTA000006151992 (дата звернення 29.07.2024).
6. CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. Republicată în temeiul art. IV al Legii nr. 252 din 8 noiembrie 2012 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 263–269, art. 855. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143537&lang=ro (дата звернення 20.07.2024).
7. Erakorralise seisukorra seadus. Vastu võetud 10.01.1996. Avaldamismärge RT I 1996, 8, 165. Hetkel kehtiv. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/ErSS> (дата звернення 24.07.2024).
8. Karatiesu likums: Latvijas Republikas likumi. Likums Saeimā pieņemts 2005.gada 17.martā. Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 52, 01.04.2005. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 8, 28.04.2005. URL: <https://m.likumi.lv/ta/id/104829-karatiesu-likums> (дата звернення 24.07.2024).
9. Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas. Įstatymas Nr. 1001010ISTAIPII-1721. Lietuvos Respublikos Seimas. Įstatymas paskelbtas: Žin. 2000, Nr. 52-1482, i. k. 1001010ISTAIPII-1721. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C70309CDEB7B/asr> (дата звернення 23.07.2024).
10. OLAĞANÜSTÜ HAL KANUNU. Kanun TÜRKİYE CUMHURİYETİ. Numarası 2935, Kabul Tarihi 25.10.1983. Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih 27.10.1983, Sayı 18204, Tertip 5, Cilt 22, Sayfa 815. URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2935&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (дата звернення 24.07.2024).
11. OLAĞANÜSTÜ HAL KAPSAMINDA ALINAN TEDBİRLERE İLİŞKİN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN DEĞİŞTİRİLEREK. Kanun TÜRKİYE CUMHURİYETİ. Numarası 6749. Kabul Tarihi 18.10.2016. Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih 29.10.2016, Sayı 29872, Tertip 5 Cilt 58. URL: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/olaganustu-hal-kapsaminda-alinan-tedbirlere-iliskin-kanun-hukmunde-kararnamenin-degistirilerek-kabul> (дата звернення 24.07.2024).
12. Olağanüstü Hâlde Gözaltı Süresinin Yedi Gün Olarak Uygulanmasının ve Zorunlu Hallerde Bu Sürenin Yedi Gün Daha Uzatılmasının Anayasa'ya Aykırı Olmadığı. 31.10.2019. Norm Denetimi Basın Duyuruları. TÜRKİYE CUMHURİYETİ Anayasa Mahkemesi. URL: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/olaganustu-h%C3%A2lde-gozalti-suresinin-yedi-gun-olarak-uygulanmasının-ve-zorunlu-hallerde-bu-surenin-yedi-gun-daha-uzatılmasının-anayasa-ya-aykiri-olmadigi/> (дата звернення 24.07.2024).
13. TERÖRLE MÜCADELE KANUNU. Kanun TÜRKİYE CUMHURİYETİ. Numarası 3713. Kabul Tarihi 12.04.1991. Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih 12.04.1991, Sayı 20843 (Mükerrer), Tertip 5, Cilt 30, Sayfa 125. URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (дата звернення 24.07.2024).
14. TÜRKİYE CUMHURİYETİ Anayasa Mahkemesi. Karar Sayısı 2019/67, Tarihi 25.07.2019. Esas Sayısı : 2018/92. Resmî Gazete. 31 Ekim 2019, Sayı 30934. URL: <https://www.anayasa.gov.tr/media/6283/e2018-92.pdf> (дата звернення 24.07.2024).
15. Türkmenistanyň Jenaýat iş ýörediş kodeksini. Türkmenistanyň Mejlisiniň Maglumatlary, 2009 ý., № 2, 29-njy madda. URL: <https://mejlis.gov.tm/single-code/14?lang=tm> (дата звернення 15.07.2024).
16. КОДЕКСИ МУРОФИАВИИ ЧИНОЯТИИ ЧУМХУРИИ ТОЧИКИСТОН. № 564. Маҷлиси Олии ҚТ, 03.12.1999. URL: <https://mmk.tj/content/> (дата звернення 17.07.2024).
17. Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000231> (дата звернення 15.07.2024).
18. ԱՐՏԱՎԱՐԳ ԳՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՌԵԺԻՄԻ ՄԱՍԻՆ. Օրենք ՀՕ-106-Ն. Ընդունված է 2012 թվականի մարտի 21-ին. URL: <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=75358> (дата звернення 15.07.2024).

19. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐԸ. Օրենսգիրք ՀՕ-306-Ն. Ընդունված է 2021 թվականի հունիսի 30-ին. URL: <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=154763> (дата звернення 15.07.2024).
20. თავდაცვის კოდექსი: საქართველოს კანონი N 3500-XIIIმს-Хმპ. საქართველოს პარლამენტი. 21 სექტემბერი 2023 წ. URL: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/5916285?publication=2#DOCUMENT:1> (дата звернення 15.07.2024).
21. საგანგებო მდგომარეობის შესახებ: საქართველოს კანონი N 972-ის. საქართველოს პარლამენტი. 1997 წლის 17 ოქტომბერი. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33472?publication=7> (дата звернення 15.07.2024).
22. חוק השיפוט הצבאי, תשט״ו-1955. URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/p199_078.htm (дата звернення 25.07.2024).